

Vondelingen

Het thema van de vondelingen is door de jaren heen 2 keer aan bod gekomen in de tentoonstelling die georganiseerd werden door Archief OCMW Gent (nu Archief Gent).

2009 – Mama waar ben je?: over de geschiedenis van de vondelingen en de verlaten kinderen in Gent

2016 – Elk kind telt: over de geschiedenis van de gevonden, verlaten, verweesde en bestede kinderen in Gent

Er werden vooral pasgeboren of heel jonge kinderen te vondeling gelegd. Meestal op druk bezochte plaatsen zodat de kans dat het kind gevonden werd groter was. Vanaf 1820 werd in Gent aan Sint-Jan-in-d'Olie de vondelingschuif geïnstalleerd. De meeste vondelingen werden uitbesteed bij gezinnen op het platteland.

Aantal registraties: 7.843

Aantal unieke vondelingen: 7.212

Aantal registers: 33

Periode: 1791-1922

Onderstaande teksten zijn een neerslag van wat er in deze tentoonstellingen is voorgesteld aan het publiek.

2009 – Mama waar ben je?

Historiek

Kinderen te vondeling leggen is een primitieve vorm van gezinsplanning die over **gans Europa** voorkwam, en sporadisch nog voorkomt. Het is vooral een stedelijk



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

verschijnsel, in een kleine gemeenschap is het nu eenmaal moeilijker om een zwangerschap, laat staan een bevalling, geheim te houden. De eerste vondelingtehuizen werden opgericht in Italië, het allereerste in Verona in 1426 door een aantal notarissen, na een pestepidemie. Door de archieven van die eerste vondelingtehuizen weten we dat er een periode van grotere toevloed aan vondelingen was in de jaren rond 1650 en een tweede periode van 1750 tot 1870. Tijdens de Franse Republiek werd het in de gebieden onder Frans bewind verplicht om vondelingregisters bij te houden. Daardoor zijn er gegevens over de vondelingen beschikbaar in veel van de grotere steden in Zuid- en West-Europa.

Ook voor Gent hield de Commissie van Burgerlijke Godshuizen dergelijke registers bij. Deze bevatten heel wat **interessante gegevens**. De ambtenaar noteerde de vinddatum en -uur, de vindplaats, de kleren die de vondeling aanhad en eventuele de herkenningstekens die de moeder had aangebracht om later in betere tijden haar kind terug te kunnen krijgen. Die tekens waren soms een paternoster, een medaillon, een geschreven biljet, dikwijls ook een prentje in twee gesneden (de andere helft behield de moeder als bewijsstuk) of soms gewoon een lapje stof. Verder werd genoteerd bij welk pleeggezin ze terechtwamen en wanneer welke sommen betaald werden of wanneer kleren gegeven werden. Bij hun twaalf jaar zit er gewoonlijk een briefje van de pastoor dat ze hun communie gedaan hebben, waarbij de laatste keer kleren gegeven werden. Briefwisseling over de kinderen werd ook in de registers bewaard. Deze gegevens zijn zo waardevol omdat ze een stuk geschiedenis laten zien van de armste bevolkingsgroepen die meestal zelf nauwelijks geschreven sporen nalaten.

Voorals in Frankrijk, Italië en Spanje hebben wetenschappers deze archieven gebruikt om een stuk lokale sociale geschiedenis te beschrijven.

Aanvankelijk werden de kinderen te vondeling gelegd op plaatsen waar de kans om ze te vinden groot was: 's morgens in het portaal van een kerk, 's avonds aan de ingang van een "Cabaret". Soms werden ze ook gelegd in de portiek van een gezeten burger. In veel steden werd een vondelingschuif geïnstalleerd, zodat het kind niet te lang aan de weersomstandigheden werd blootgesteld. In Gent gebeurde dat in 1820 in het instituut van Sint-Jan-in-d'Olie aan de kant van de Oude Schaapsmarkt – de legendarische Rolle. Voorspelbaar: de eerste vondeling in de Rolle (2 februari 1820) werd Ambroise den Eersten genoemd. De beslissing om de vondelingschuif te plaatsen wordt vaak aan Napoleon toegeschreven, maar hier blijkt dat pas in volle Nederlandse tijd gebeurd te zijn.

Het aantal vondelingen nam zo toe dat er een diepgaande studie werd opgesteld naar het nut van de "**rolle**". Op basis van dat onderzoek besliste de Gentse gemeenteraad op 30 mei 1863 om de Rolle dicht te metsen. Dit had direct resultaat, want na het sluiten van de rolle bleek dat steeds minder kinderen te vondeling werden gelegd. Het eerstvolgende kindje werd gevonden op 24 juni 1863 voor de voordeur van het Bureel van Weldadigheid (bron:



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

registers). Hij kreeg de naam Eugenius Ador.

Onze collectie loopt van **1790 tot 1922** en beschrijft daarmee: het Ancien Régime, de Franse Republiek, het Franse Keizerrijk, het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en het Belgisch Koninkrijk. In de registers kunnen we volgen hoe vondelingen eerst geregistreerd werden door de ArmenCaemer (ingesteld door Keizer Karel in 1535) en vanaf 1797 door het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen (in enkele gevallen kwamen ze terecht bij het Bestuur der Weldadigheid). Hoe verliep het nu verder met zo een **vondelingleven**? Een typisch vondelingleven kunnen we met één woord karakteriseren: kort. Een vondeling werd opgenomen, van nieuwe kleertjes voorzien, geregistreerd met zijn of haar nieuwe naam en stierf dan vaak binnen de maand. In het kinderziekenhuis van het Godshuis waren er weliswaar permanent twee tot drie voedsters aanwezig, maar mede daardoor werden ziektekiemen gemakkelijk verder verspreid. Bovendien waren de moeders die hun kinderen afgestaan hadden dikwijls zelf al ziek of ondervoed.

De kinderen werden voorzien van een tinnen oorplaatje met hun nummer (oorspronkelijk een halsketting, maar dit bleek niet praktisch bij het opgroeien). Dat plaatje werd verwijderd als ze zes jaar werden omdat ze verondersteld werden dan hun eigen naam te kennen. Wie de eerste dagen overleefde en redelijk gezond was, werd uitbesteed bij een pleeggezin dat hiervoor een vergoeding kreeg. Die vergoeding stopte als ze twaalf jaar werden, men ging er blijkbaar van uit dat ze van dan af zelf voor hun kost konden werken.

Van de opvang in die **pleeggezinnen** vinden we enkele sporen in de briefwisseling die in de registers bijgehouden werd. In sommige pleeggezinnen werden de kinderen als een eigen kind behandeld (d.w.z. soms goed, soms minder goed): sommige pastoorbriefjes bij de communie van de vondeling gebruiken de familienaam van het pleeggezin in plaats van de vondelingennaam, een duidelijk bewijs dat de vondeling als deel van het gezin beschouwd werd. In één geval werd het kind meegenomen toen het gezin emigreerde naar Detroit (USA), in een ander werd een geboortebewijs gevraagd vanuit Parijs. Ook hier is duidelijk dat het kind bijgehouden werd, zelfs als men moest afzien van het pleeggeld en er zelfs extra geld moest aan besteden. Af en toe zien we ook de vermelding: "afgedankt, wegens niet aangeboden". Er zijn diverse mogelijkheden waarom de pleegouders zich niet meer aanboden, maar één mogelijkheid is dat ze het vernederend vonden om zich aan te bieden met vondelingen die ze als hun eigen kinderen zagen.

Bij enkele geregistreerde kinderen zaten er brieven van bureaus die verantwoordigd waren over de manier waarop de kinderen behandeld werden, of omdat de kinderen tot bedelarij aangespoord werden. Enkele keren moest het pleeggezin melden dat het kind gevlucht was...

Door ambtenaren van het Bureau werden soms inspectiereizen uitgevoerd om de omstandigheden in de pleeggezinnen te onderzoeken, maar we vonden



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

slechts sporadisch een verslag daarvan. Het is niet onmogelijk dat we die op een andere plek in het archief nog zullen terugvinden.

Enkele cijfers

In totaal werden er meer dan **7000** vondelingen opgetekend, het overgrote deel in de vondelingencollectie en enkele in de registers van de Verlaten Kinderen en van de Bestede Kinderen. Na de inventarisatie hebben we een aantal interessante gegevens uit de statistieken kunnen halen.

In de eerste plaats zijn we nagegaan **hoeveel er per jaar geregistreerd werden**.

We zien duidelijk dat er, na een eerste toename in de Franse tijd, een sterke stijging is met enkele uitschieters. Deze uitschieters komen overeen met de crisisjaren tengevolge van epidemieën en misoogsten (bv. de cholera-epidemie in 1832). Een vergelijking met het geboortecijfer in Gent is weinig zinvol: uit later onderzoek bleek dat de vondelingen niet alleen uit Gent, maar ook uit de wijde omgeving kwamen.

Nadat de Rolle dicht was, daalde het vondelingenaantal spectaculair. We weten dat de armoede wat verminderde (verhogen van het welvaartspeil is o.i. een eufemisme), maar op zich is dit een onvoldoende verklaring. Wat gebeurde van dan af met ongewenste kinderen? In de registers vonden we daar vanzelfsprekend geen antwoord op.

We stelden ook vast dat 25 % van de gevonden kinderen pasgeboren waren. Bijna 75 % van de vondelingen waren jonger dan 14 dagen. Na de piek van de pasgeborenen hebben we een dalende lijn en daarna een vlakke lijn met pieken op 14, 30, 60 en 90 dagen. Dit zou kunnen wijzen op het emotioneel gedrag van de moeder ("ik hou het een week bij of een maand"), maar meer waarschijnlijk komt dit door de manier van noteren door de ambtenaar (het kind is zoveel dagen, zoveel weken, zoveel maanden oud). Ieder kiest maar zijn favoriete theorie.

Tenslotte zijn we nagegaan, in functie van het vindjaar, hoeveel procent van de vondelingen **overleden** voor ze 1 maand, 1 jaar of 14 jaar oud werden.

Uit de literatuur blijkt dat in de 18e en 19e eeuw de kindersterfte 20 % tot 40 % bedroeg (afhankelijk van de inkomensgroep en van periodes van epidemieën). Bij het inventariseren was ons al opgevallen dat er soms hele reeksen van bladzijden met slechts korte levenslopen voorkwamen. Nu zien we dat in bepaalde jaren de vondelingsterfte tot 80 % kon bedragen!



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

Meer dan de helft van de vondelingen kreeg een **herkenningsteken** of een biljet mee. De tekens waren een kruisje, een medaillon, een halve speelkaart of een heiligenbeeldje, maar ook dikwijls een lapje goed of een stukje behangpapier. De waardevolle voorwerpen werden in een doos in het vondelingenmagazijn bijgehouden. We hebben geen idee waar dit terecht gekomen is.

De biljetten waren meestal korte mededelingen met de naam van het kind en de vermelding of het al of niet gedoopt was.

Uitzonderlijk vinden we ook langere epistels waarin de moeder het Bestuur smeekt goed voor haar kind te zorgen en de hoop uitspreekt het terug te kunnen komen ophalen.

Soms staat er expliciet de naam van de moeder bij. Enkele keren is duidelijk dat het briefje geschreven is door de vroedvrouw. Zo staat er dan in enkele van die briefjes “met consent van de moeder”.

Een klein gedeelte van de vondelingen werden door hun familie **later terug opgehaald**. Soms is dan de andere helft van het herkenningsteken als bewijsstuk in het register gekleefd, we kunnen veronderstellen dat in dat geval de moeder zelf haar kind is komen ophalen. Enkele moeders die hun kind kwamen ophalen, moesten horen dat hun kind ondertussen overleden was (69 maal). Ondanks de korte ambtelijke notering en de anderhalve eeuw die tussen de feiten en de huidige lezer ligt, blijven het schrijnende verhalen.

Er waren 355 vondelingen die met hun familie **herenigd** werden, 329 daarvan werden door de moeders opgehaald, 6 door beide ouders en 10 door de vader. De andere 10 werden door grootouders of tantes opgehaald.

Vanaf de jaren 1850 is het duidelijk dat er actief gezocht werd naar de moeders (proces verballen van de commissaris zijn dan toegevoegd). Het is niet zeker dat de hereniging dan altijd met de wil van de moeder gebeurde.

Doordat soms genoteerd werd waar de moeder woonde, kunnen we ook vaststellen dat de vondelingen niet alleen uit Gent kwamen, maar dikwijls uit de wijde omgeving, tot uit Antwerpen en Lille.

Naamgeving vondelingen

Een algemene lijn is er niet te onderscheiden wat het toekennen van voor- en familienamen betreft, daar het meestal de inschrijvende ambtenaar was die daarover besliste.



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

Toch kunnen we ook hier verscheidene strekkingen, afhankelijk van de periode ontdekken.

In de beginperiode van de bijgehouden en beschikbare notulen wordt, wat de familienaam betreft, verwezen naar de **vindplaats** en krijgen we namen als PORTAIL, VAN DE CASSEYE, VAN HOLSTRAETE, VAN de SULLE, VAN DER DURPELE, TWEEDEN TRAP, en diverse Gentse straatnamen als QUADHAM, BRABANTDAM ...

Soms zie je ook namen opduiken als REPUBLIQUE, VICTOIRE, LA PAIX die naar alle waarschijnlijkheid verband houden met **belangrijke gebeurtenissen** van die tijd o.a. het uitroepen van de Franse Republiek, een of andere belangrijke overwinning die geboekt werd, het einde van een opstand zodat er weer vrede heerste.

Familienamen als PERROQUET, LA CARPE, DE LEEUW, VAN DEN EYNGEL, VAN DEN AEP, de la LANTERNE e.d. houden dan ook ergens weer verband met de vindplaats nl. voor de deur of toegangsweg van het gelijknamige cabaret of soms ook een verwijzing naar het uithangbord dat aan de gevel prijkte.

Ook **uiterlijke kenmerken** of waarnemingen of verwachtingen speelden dikwijls een rol bij het bepalen van de familienaam; zo vinden we o.m. namen als BEAUREGARD, LE BIENHEUREUX, BEAUTE, ILLUSTRÉ, PLAISANT, DISTRAIT, LA BELLE, LA JOIEUSE, LE DOUX, PARFUME, LE MAGNIFIQUE, Riant, ADONIS, CHARMANT...

Een **speciale datum** van inschrijving kon ook aanleiding geven tot het toekennen van een familienaam, zo kreeg een vondeling ingeschreven op 02 november de naam TOUSSAINT.

Terwijl een familienaam als LE CONCERT waarschijnlijk gegeven werd als het kind niet ophield met schreien, tenzij de ambtenaar misschien al in gedachten bij het concert was dat hij die dag zou bijwonen, wie weet?

Tot zelfs het **beroep van de bewoner** van het huis waar het kind gevonden werd, gebruikte men als naamgeving: zo werd MARTIN DRONCKAERS gevonden "dans la vestibule de la maison habitée par Livin De Meyere, vendeur de bière".

Hoe kan het ook anders dan dat de naam NAPOLEON VAINQUEUR te maken heeft met een of andere **veldslagzege** van Napoleon Bonaparte zoals ook JEAN MAXIMILIEN JENA onder deze noemer te catalogeren valt.

Merkwaardig is ook dat bij een vondeling die om **9 uur 's morgens** gevonden werd dit feit aanleiding gaf tot het registreren van het kind als MARIA VAN NEGEN.



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

Tijdens de periode april 1848 – maart 1888 werden waarschijnlijk striktere richtlijnen gegeven wat betreft de naamgeving. We merken bij het overlopen van de naamlijsten de opeenvolgende letters van het **alfabet** als beginletter voor de familienaam. Soms wordt die richtlijn ook gevolgd voor het toekennen van een voornaam en krijg je vondelingen als MARIA MEIJBLOEM, PAULINE PRUYMBOOM, VICTORIA VRIJSTAD, XAVERIUS XHORIS, ZACHEUS ZUNA... Hierbij dient wel genoteerd dat de “moeilijke” letters X en Y regelmatig ontbraken in het rijtje en dat er ook niet systematisch werd vastgehouden aan dezelfde beginletter voor zowel voor- als familienaam.

Soms, misschien als de ambtenaar goedgezind was of als gevolg van strikte orders, komt het voor dat de vondeling de naam krijgt die op een begeleidend kaartje vermeld was.

Voor een gedetailleerde studie over de naamgeving van de Gentse vondelingen verwijzen wij u graag door naar de licentiaatthesis door Kathleen Potoms van de Katholieke Universiteit Leuven, bij het archief ter inzage.

Bewaring en inventarisering

Vanuit de opdracht “zorg dragen voor het oude boek” groeide de noodzaak de vondelingenregisters te beschermen voor verdere aftakeling. Het werd moeilijk de registers zonder beschadiging te raadplegen. Immers bij elke zoekopdracht moeten telkens meerdere registers geraadpleegd worden omdat de ons aangereikte gegevens soms zeer vaag zijn.

Uiteindelijk werd beslist de registers bladzijde per bladzijde (ook de bijlagen) op microfilm te zetten, en deze foto's dan te digitaliseren. Om ze toegankelijk te maken moest er voor de vondelingen een nadere toegang gemaakt worden. De basis van deze inventarisering is al beschikbaar via deze site. Intussen is er al een meer gedetailleerde beschrijving van elke vondeling gemaakt, maar dit is nog niet toegankelijk op de site. We hebben naast de naam, geboortedatum en de datum van inschrijving, ook verder gekeken naar de vindplaats, bij wie ze geplaatst werden, hadden ze een herkenningsteken... Deze meer gedetailleerde informatie kan interessante resultaten opleveren voor onderzoek. Deze informatie kan opgevraagd worden in onze leeszaal.

2016 – Elk kind telt

Gevonden kinderen (vondelingen)

- Ouders onbekend
- Te vondeling gelegd (o.a. in de rolle), verantwoordelijkheid van de Commissie
- Meestal zonder naam, naamgeving door de Commissie van Burgerlijke Godshuizen
- Briefje of herkenningsteken achtergelaten bij het kind
- Jongere kinderen, meestal boorlingen
- Werden uitbesteed op het platteland

Geschiedenis

- In de oudheid werden vaak pasgeborenen te vondeling gelegd, waarbij het vrijwel zeker was dat ze zouden overlijden. Dit werd vaak gezien als een vorm van babymoord.
- Ook in de vroege middeleeuwen werden er nog baby's op deze wijze achtergelaten. Wetten uit die tijd schreven voor dat iemand die zich over zo'n kind had ontfermd, het als slaaf mocht behandelen.
- Tot het ancien régime werden kinderen bij een kerk of woonhuis neergelegd, in de hoop dat het op tijd gevonden zou worden.
- In de middeleeuwen en het ancien régime werden ouders van kinderen die te vondeling gelegd werden, twaalf dagen op een schavot gezet om daarna uit de stad te worden verbannen.

Bij ons bepaalde het decreet van 1811 dat elk arrondissement een vondelingentehuis moest oprichten dat voorzien was van een vondelingenschuif.

Omstandigheden

Vindplaats

Vóór de installatie van de rolle (1820)

- portaal van de kerk
- drempel van het huis van een invloedrijke Gentenaar
- openbare gebouwen
- in de buurt van een cabaret of in een drukke straat

Tussen 1820-1863 werden de meeste kinderen in de rolle gelegd.

Uur van de dag

- in de schemering: 's avonds of in de vroege ochtend
- de avonduren tussen 17u en 22u genoten de voorkeur

Leeftijd van de vondeling

- dit was meestal een schatting (tenzij vermeld op een briefje)
- heel jonge kinderen: pasgeboren, 1 dag of enkele dagen oud
- de meeste kinderen waren jonger dan 1 maand en daarvan waren de meeste ook jonger dan 1 week



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

Kledij van de vondeling

- slechte kwaliteit of versleten (teken van armoede)
- dit werd in detail beschreven en van elk kledingstuk werd een klein stukje bewaard (als referentie bij terugname)
- vaak aangevuld met een herkenningsteken (briefje, speelkaart, medaillon, lintje...)

Eerste zorgen

- Van zodra men de bel hoorde van de vondelingenschuif, kwam een hospitaalzuster en nam het kind uit de rolle.
- Dan werd het kind onderzocht door een dokter en afhankelijk van de gezondheidstoestand, werd bepaald wat met het kind moest gebeuren.
- Vervolgens werd het kind aan een voorlopige voedster van het vondelingenhuis toegewezen.
- Na registratie werd het kind zo snel mogelijk gedoopt, want de dood kon heel snel toeslaan en men wilde zeker geen onschuldig kinderzieltje verloren laten gaan.
- Vele kinderen kwamen ziek of onderkoeld binnen. Of ze werden ziek in het vondelingenhuis via besmetting van elkaar, het verplegend personeel of het verzorgingsmateriaal.

Registratie van de vondeling

- Het vondelingenhuis noteerde deze gegevens: datum, uur, plaats, leeftijd, bijzondere kentekens, beschrijving kledij.
- De ambtenaar van Burgerlijke stand stelde een pv op dat ingeschreven werd in de geboorte-akten.
- Registratie gebeurde chronologisch in specifieke registers.
- Elk kind kreeg het nummer van de folio waarop het werd ingeschreven (normaal gezien uniek, maar soms werden er ook 2 kinderen op 1 folio ingeschreven).
- Elke folio geeft een overzicht van het leven van de vondeling, deze gegevens werden aangevuld met:
 - gegevens over de uitbestedingen (locatie, betalingen, overplaatsing)
 - eventuele terugkeer naar het vondelingenhuis
 - sterfdatum of de stopzetting van de betalingen

Zoektocht naar de ouders (moeder)

Meestal waren de ouders niet gekend, maar men ging ervan uit dat ze vaak uit de armere klassen kwamen. Men ging op zoek naar de moeder omdat zij meestal het kind te vondeling had gelegd.

Verloop van het onderzoek:

- Als de kinderen een herkenningsteken hadden, probeerde men informatie in te winnen over hun afkomst



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

- Dit gebeurde meestal bij het bureau van de Burgerlijke stand en bij de politiecommissaris
- Soms zocht men ook in de straten en bij ouders van wie men dacht dat de kinderen waren
- Als de moeder werd teruggevonden, werd zij verplicht haar kind terug te nemen

Zusters Kindsheid Jesu

- De Zusters Kindsheid Jesu is een congregatie gesticht op 15 oktober 1835.
- Deze congregatie was de vierde en laatste die door de Gentse kanunnik Petrus Jozef Triest werd opgericht.
- De naam 'Kindsheid Jesu' verwijst naar de doelgroep waarop de zusters zich richtten: de vondelingen en de verlaten kinderen.
- In oktober 1835 namen de eerste zes zusters hun intrek in het godshuis Sint-Jan-in-d'Olie nabij de Sint-Jacobskerk, onder leiding van hun eerste overste, Johanna Van Uytfanghe.
- Zuster Johanna stond haar medezusters bij als een 'moeder' om te overleven in de moeilijke omstandigheden van het vondelingenhuis. Sint-Jan-in-d'Olie was immers een oud, koud en vies gebouw. Het was er heel krap, weinig frisse lucht en geen enkel comfort.
- Deze omstandigheden zorgden voor een erg hoog sterftcijfer bij de kinderen en voor lichamelijke klachten en ziektes, zoals tyfuskoorts en cholera, bij de tewerkgestelde zusters.

Van Sint-Jan-in-d'Olie naar Schreiboorn

- Het vondelingenhuis was oorspronkelijk, van 1835 tot 1870, ondergebracht in een vleugel van Sint-Jan-in-d'Olie, beter bekend onder de volkse naam Sint-Jan-Ten-Dulle.
- In 1870 verhuisden de Zusters Kindsheid Jesu samen met de vondelingen naar een lokaal in Schreiboorn, gelegen in de Kortrijksepoortstraat.
- De zieke kinderen werden overgebracht naar een nieuwe afdeling in het ziekenhuis De Bijloke.
- Bij Schreiboorn werd niet meer gesproken over een tehuis omdat ze de nadruk wilden leggen op het feit dat dit maar een tijdelijke opvangplaats was, vóór de kinderen werden uitbesteed op het platteland.
- Schreiboorn werd gezien als een particulier initiatief van de Zusters Kindsheid Jesu, waar de stad Gent geen zeggenschap in had. Het tehuis fungeerde echter wel als een stadshospice zoals voorheen, wanneer voor de kinderen niet onmiddellijk een gezin gevonden werd.

De rolle – vondelingenschuif

- Om het grote aantal vondelingen op te vangen, werd in Gent in 1820 aan het godshuis Sint-Jan-in-d'Olie een vondelingenschuif geïnstalleerd.
- Moeders die niet in staat waren hun kind te verzorgen konden het in de zogenaamde 'rolle' achterlaten, de volksnaam voor de vondelingenschuif.



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

- De rolle was een ronde kast die kon draaien en waarvan de deurtjes (binnen en buiten) niet gelijktijdig konden geopend worden (anonimiteit van de moeder)
- Geconfronteerd met enorm hoog oplopende onkosten besloot het Gentse stadsbestuur op 31 mei 1863 de vondelingenschuif te sluiten.
- Een spectaculaire daling van het aantal vondelingen was het gevolg.
- Gent was de laatste stad die zijn vondelingenschuif sloot. Men schakelde dus relatief laat over op een meer preventief gerichte hulpverlening. Deze actieve weldadigheid bestond uit ondersteuning van ongehuwde moeders, voedselconsultaties en uitbouw van nachtkinderkribben.

Het leven van een vondeling

- Algemeen genomen was het leven van een vondeling zeer hard. Ze moesten opboksen tegen de vele vooroordelen.
- Vaak werden ze aanzien als dieven omdat velen uit noodzaak voedsel stalen.
- Het gebrek aan scholing maakte dat men hen ook vaak als de simpelsten van het dorp beschouwden.
- Al vanaf jonge leeftijd (12-14 jaar) moesten zij gaan werken en in hun eigen onderhoud voorzien. De mogelijkheden tot sociale opwaartse mobiliteit waren, gezien hun afkomst en status, zeer beperkt.
- Ook op oudere leeftijd moesten velen beroep doen op sociale steun. Slechts enkelen kwamen uit de vicieuze cirkel en wisten op één of andere manier de armoede te overkomen.
- Opvallend is ook dat vondelingen veel verschillende verblijfplaatsen hadden gedurende hun leven. Vaak omdat ze geen echte thuis hadden en de banden met de pleegouders zeer onpersoonlijk waren.

Waarom een kind te vondeling leggen?

- Armoede: dit was de belangrijkste reden. Ze (meestal de moeder) kon vaak niet anders om zelf te kunnen overleven.
- Onwettige kinderen: vele meisjes lieten zich verleiden in de hoop te kunnen trouwen met hun minnaar. Wanneer dit niet doorging was de positie van de alleenstaande moeder met een onwettig kind heel ongunstig en was de kans groot dat het kind te vondeling werd gelegd.
- De 'zedeloosheid' van de lagere klassen was voor de tijdgenoten ook een belangrijke reden van het grote aantal vondelingen. De burgerij apprecieerde het bandeloze leven van de lagere klassen niet.
- In het algemeen werd aangenomen dat halverwege de 19e eeuw in Europa jaarlijks 100.000 baby's te vondeling werden gelegd. Voor Gent kan men stellen dat het aantal vondelingen vanaf 1800 enorm stijgt. Dus nog voor de installatie van de rolle in 1820.
 - Tussen 1800-1810: jaarlijks tussen de 50 en 100 kinderen
 - Tussen 1810-1860: jaarlijks tussen de 100 en 180 kinderen
- Na de sluiting van de rolle ging het pijlsnel naar beneden.

Naamgeving vondelingen

Voor het bestaan van de rolle: 1791-1820



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

- Tussen 1791 en 1811 kwamen vooral Franse namen voor. Daarna beginnen de Nederlandse namen en vanaf 1820 zien we nog maar in de helft van de gevallen Franse namen.
- Vooral relationele naamgeving: deze namen hebben betrekking op de omstandigheden of de toestand waarin het kind gevonden werd.
- Herkenningsteken, vindplaats, objecten, kledij, eigenschappen van het kind, gelaatsuitdrukkingen, tijdsaanduiding, seizoenen, het vondeling zijn... Soms werd ook een combinatie gemaakt van deze categorieën.
- Tussen 1791 en 1805 zijn er geen briefjes of herkenningstekens terug te vinden in de registers. Daarna sporadisch en vanaf 1809 is er een stijging vast te stellen.
- De meeste briefjes vermelden enkel de voornaam en zelden een achternaam. Het was de keuze van de ambtenaar om de naam al dan niet te behouden.

Tijdens het bestaan van de rolle: 1820-1863

- Vooral niet-relationele naamgeving: de namen hebben geen betrekking op de omstandigheden of de toestand waarin het kind gevonden werd. Het zijn namen die de vorm hebben van een woord, maar zonder betekenis of die een betekenis hebben maar geen link naar het kind.
- Fauna, flora, termen gerelateerd aan leiderschap en overwinning, landen en steden...
- Tussen 1848 en 1863 werd de naamgeving bepaald door het alfabet. In bepaalde periodes werd er zelfs steeds een alliteratie gevormd met de voornaam.
- Soms werd toch afgeweken van het alfabet, maar dit gaat om een gering aantal namen. Er waren 3 soorten afwijkingen: toch een vindplaats buiten de rolle, zieke kinderen of er was een briefje of herkenningsteken bij het kind gevonden.

Na het sluiten van de rolle: 1863-1922

- Er werden slechts 29 kinderen te vondeling gelegd in deze periode.
- Na het sluiten van de rolle was er een stijging van het aantal verlaten kinderen (ouders gekend) omdat dit niet strafbaar was terwijl dit wel het geval was als men de ouders van een vondeling terugvond.
- Voor de namen ging men niet terug naar de relationele naamgeving, maar bleef men het alfabet aanhouden.

Herkenningsteken

- Herkenningstekens werden bij het kindje gelegd door de persoon die het kind te vondeling legde. In de meeste gevallen was dit de moeder.
- Indien de moeder het kindje later terug wou, was het herkenningsteken een middel om te bewijzen dat het kind van haar was.
- De herkenningstekens waren briefjes of voorwerpen die op of naast de vondeling gelegd werden. Dit kon zowel een briefje, een speelkaart, een heiligenprentje, een kettinkje of gelijk wat anders zijn.



Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34
archieff@stad.gent

- De kledij en eventuele herkenningsteken van de vondeling werden tot in de kleinste details vermeld in de vondelingenregisters.
- Uit deze briefjes spreekt heel vaak de onmacht, de armoede of de noodzaak tot het ontvluchten van de schande waarmee het - meestal - ongehuwde meisje te kampen had.

Vondelingenstofjes

- Op een bepaald moment is de Commissie van Burgerlijke Godshuizen overgegaan tot het bijhouden van stukjes stof van de kleren die de kindjes droegen toen ze te vondeling gelegd werden.
- Naast de registratie van elk kindje was dit nog een bewijs dat de Commissie haar verantwoordelijkheid voor de vondelingen ter harte nam.
- Van elk kledingstuk, van muts tot onderlijfje, werd een stukje gesneden. De stofjes werden bewaard in een papiertje met de toegewezen naam en het folionummer van de vondeling.
- De vondelingenstofjes zijn een waardevol deel van de collectie van het Archief OCMW Gent.